

Submission date: 04/12/2018

Accepted date: 02/04/2019

MEMBANGUNKAN TEMA FILEM BERUNSUR ISLAM MELALUI FILEM BISIK PADA LANGIT

Developing Islamic Themes through Non-Genre Islamic Film: A Study on Film Bisik Pada Langit

Fauziah Hassan & Sofia Hayati Yusoff
Universiti Sains Islam Malaysia

fauziah.hassan@usim.edu.my

Abstrak

Satu kajian mengenai nilai-nilai Islami dalam media bukanlah sesuatu yang baru. Peristiwa bersejarah pada 11 September 2001 telah memberi persepsi buruk kepada imej Islam dan penganutnya. Selain itu, imej Islam yang dipaparkan melalui drama, filem, akhbar dan saluran media lain yang turut menambah kepada persepsi negatif terhadap Islam. Oleh itu, menariknya kajian ini ingin mengenal pasti secara khusus bagaimana filem yang bukan dikategorikan sebagai filem Islamik boleh menggambarkan ajaran Islam. Oleh itu, sebuah filem Bisik Pada Langit (BPL) telah digunakan sebagai sampel untuk kajian ini. Jalan cerita BPL akan dianalisis melalui kaedah analisis kandungan kuantitatif untuk melihat kekerapan ajaran Islam yang ditunjukkan. Hasil kajian menunjukkan bahawa ajaran Islam di BPL telah dijelaskan menerusi solat, membaca al-Quran, menutup aurat, melakukan kebaikan kepada ibu bapa dan sebagainya. Melalui penemuan ini, ia membuktikan bahawa filem bukan Islam telah memainkan peranan sebagai medium untuk meningkatkan nilai positif dan ajaran Islam demi kebaikan masyarakat. Yang paling penting, korelasi antara filem bukan Islam dengan ajaran Islam telah terbukti melalui BPL.

Kata kunci: filem bukan Islam, ajaran Islam, nilai-nilai Islam, representasi media, media dan dakwah.

Abstract

A study on Islamic values in the media is not something new. Historical events on September 11, 2001 have given a bad perception to the image of Islam and its followers. Additionally, Islamic images are displayed through drama, film, newspaper and other media channels in which could potentially added to the

negative perception of Islam. Therefore, interestingly, this research is to draw attention on to what extent the film which is not categorized as Islamic film can reflect the teachings of Islam. Therefore, a Bisik Pada Langit (BPL) film was used as a sample for this study. The BPL storyline will be analyzed through quantitative content analysis methods to determine the frequency of Islamic teachings. The findings show that the teachings of Islam in the BPL have been reflected through prayer, reading the Quran, covering aurat and doing good towards parents. Through this discovery, it proves that non-Islamic films have played a role as a medium to enhance the positive values and teachings of Islam for the benefit of society. Most importantly, it shows indirectly the correlation between non-Islamic films and Islamic teachings has been proven through BPL.

Keywords: Non-Islamic film, Islamic teaching, Islamic values, media representation, media and dakwah.

PENGENALAN

Meskipun kajian mengenai representasi Islam dalam media sama ada media cetak atau elektronik telah banyak dilakukan pada kajian-kajian yang lepas, namun kajian untuk melihat bagaimana nilai Islam dipaparkan dalam sesebuah filem yang bukan dikategorikan sebagai filem Islam menjadi idea baharu. Ini kerana, bagi kebanyakan audiens, persepsi mereka terhadap nilai Islam yang dipaparkan dalam akhbar, televisyen, radio dan sebagainya adalah berbeza (Mior Kamarulbaid & Siti Nor Amira, 2019). Dalam kajian yang dijalankan oleh Mior dan Siti Nor Amira (2019), audiens lebih menunjukkan kecenderungan untuk mengetahui maklumat berkaitan agama melalui rencana yang ditulis di dalam akhbar. Hal ini bertepatan bahawa akhbar mempunyai nilai kredibiliti yang unggul di mana akhbar dianggap satu platform media yang paling berkuasa dalam kehidupan masyarakat (Yassin, 1986 dalam Mior Kamarulbaid dan Siti Nor Amira, 2019). Berdasarkan maklumat ini, dapat dilihat bahawa akhbar memainkan peranan penting dalam menyalurkan maklumat dan rencana yang berkaitan agama Islam. Selain akhbar, terdapat kajian lain menunjukkan bahawa penerbitan filem juga memainkan peranan untuk menggambarkan nilai agama dan di Barat banyak filem yang dihasilkan menyentuh aspek berkaitan agama, roh, jiwa, moral, malaikat dan kejahatan (Lindvall 2004; Nayar 2010; Santana dan Erickson 2008; Kozlovic 2005; Okuyade 2011). Pengaruh kewujudan ulama filsafat Kristian di Barat telah mempengaruhi masyarakat. Sebagai contoh filem *The Passion of Christ* (2004) bercakap tentang pengorbanan Yesus Kristus telah mencapai kutipan pecah panggung (box-office) dan mendapat sambutan luar biasa daripada penonton.

Selain Hollywood, banyak filem berunsur Islam dan kerohanian telah ditayangkan. Sebagai contoh, Rosmawati (2012) menyatakan bahawa filem-filem dari Indonesia

dan Iran menguasai pembikinan filem-filem berunsur Islam. Filem seperti *Ayat-ayat Cinta* (2008), *Dalam Mihrab Cinta* (2010) dan *Ketika Cinta Bertasbih 1 & 2* (2009), berjaya menarik perhatian penonton yang dahagakan filem berunsur dakwah. Di samping itu, ulama-ulama agama seperti Habiburrahman el Shirazy turut menyumbang kepada pengeluaran filem agama yang lebih jujur dan ikhlas. Peningkatan filem-filem ini, yang berdasarkan Islam adalah positif dan telah mendapat minat dalam kalangan penonton Islam. Menurut Javed (2010), karya-karya Majid Majidi, seorang pengarah terkemuka dari Iran telah banyak menghasilkan filem-filem yang mengandungi unsur kerohanian dan keagamaan yang kuat seperti *Children of Heaven* (1998), *The Color of Paradise* (2000) dan *The Song of Sparrows* (2008) yang telah menambah warna kepada industri perfileman Islam. Javed menambah, kebanyakan filem Iran menjadi contoh bagaimana sesebuah filem berunsur Islam diterbitkan. Hasilnya, filem-filem yang dihasilkan di Iran dan Indonesia telah mencipta satu fenomena dan meletakkan Islam di kedudukan mulia di seluruh dunia.

Di Malaysia, statistik filem yang dihasilkan menunjukkan bahawa dari tahun 2005 hingga 2010, FINAS menghasilkan hanya beberapa filem yang mempunyai unsur-unsur Islam. Menurut statistik dari FINAS (2005-2010), daripada 140 filem Melayu yang dihasilkan, tidak ada filem yang mempunyai unsur-unsur agama sebagai kandungan utama filem-filem tersebut. Oleh itu, statistik menunjukkan bahawa banyak pembuat filem lebih suka menghasilkan filem yang mempunyai konflik dengan nilai budaya dan agama. Sebagai contoh, *Anak Halal*, *Bohsia ... Jangan Pilih Jalan Hitam*, *V3 ... Samseng Jalanan* (Rosmawati, 2012).

Namun begitu, Rosmawati (2012) dalam artikelnya menjelaskan bahawa Malaysia ada menghasilkan filem yang mempunyai unsur-unsur Islam walaupun tidak pernah mendapat perhatian yang tinggi daripada penonton dan tidak membuatnya menjadi senarai popular filem seperti filem *Syukur 21* (2000). Walau bagaimanapun, pada 2013, sebuah filem yang mempunyai latar belakang Islam yang bertajuk *Ustaz Mu Tunggu Aku Datang* telah dihasilkan. Ustaz Azhar Idrus (UAI) yang popular dalam kalangan komuniti muda Islam telah membuat penampilan khas dalam filem itu dan menerima perhatian daripada golongan muda dengan meraih RM 1.4 juta keuntungan. Filem ini adalah salah satu inisiatif yang mempunyai cerita dan latar belakang berorientasikan Islam melalui keinginan manusia untuk bertaubat, selendang, pakaian yang sesuai, menutup aurat, penggunaan ayat al-Quran dalam skrip dan penggunaan latar belakang tempat suci seperti masjid.

Oleh kerana penyebaran dakwah sangat penting dan Malaysia kurang menghasilkan filem-filem yang mempunyai unsur Islam, artikel ini ingin melihat bagaimana filem yang bukan dikategorikan sebagai filem Islam dapat menerapkan nilai-nilai Islam

dalam penceritaan. Untuk lebih terperinci, filem Malaysia yang bertajuk Bisik Pada Langit (BPL) telah dipilih. BPL telah diambil sebagai contoh untuk melihat peranan industri filem Malaysia dalam menyampaikan mesej Islam kepada masyarakat untuk menyebarkan dakwah. Walaupun filem itu hanya menggambarkan kehidupan masyarakat dan sesebuah keluarga, namun, filem ini dipilih untuk melihat nilai-nilai Islam yang muncul melalui nilai-nilai masyarakat, yang telah digambarkan melalui filem ini. Selain daripada itu, keinginan untuk menjalankan kajian ini adalah untuk menyerlahkan bahawa filem-filem Melayu tidak semestinya perlu memaparkan penceritaan yang berat, tapi hanya perlu menonjolkan ajaran mudah dan cara hidup Islam yang disertai dengan teknik menarik akan dapat menarik perhatian penonton.

Hal ini telah dipersetujui oleh Tan Sri Dr Rais Yatim, Penasihat Kerajaan dalam Hal Ehwat Sosial dan Kebudayaan yang berkata dalam ucapannya bahawa *The Journey*, filem tempatan yang berjaya mengumpul RM17 juta dengan membawa tema kebudayaan dan agama diterima dengan baik (Utusan Malaysia, 25 April 2014). Oleh itu, objektif kajian ini adalah untuk meneroka faktor-faktor penampilan fizikal, watak dan dialog yang digunakan yang dapat menterjemahkan nilai-nilai Islam dalam BPL.

REPRESENTASI DAKWAH DAN ISLAM MELALUI FILEM

Berdakwah dapat memberi kehidupan yang lebih baik kepada penganut Islam dalam kehidupan serta mencapai kesenangan Tuhan dan mengamalkannya dalam gaya hidup seharian kita, secara individu dan sebagai keluarga atau masyarakat sosial (Zaydan 1976; 1997; Sohirin 2008). Dalam usaha untuk mengubah medium berdakwah, filem dilihat sebagai cara yang baru, signifikan dan berpengaruh (Rosmawati, 2012). Menurut Haidir Fitra Siagian, Mustari dan Fauziah (2016), dakwah bermaksud 'panggilan' atau 'undangan' atau menyampaikan pesan-pesan yang baik tentang Islam. Selain itu, dakwah biasanya dilakukan melalui penyampaian khutbah, visual, amalan dan tindakan seseorang dan melalui emulasi dan peranan. Banyak mesej dakwah yang disiarkan di televisyen adalah melalui khutbah secara lisan dan rancangan ceramah dalam usaha untuk mendidik masyarakat untuk melakukan perbuatan baik dan bermoral. Selain itu, mesej dakwah dapat disebarkan melalui saluran program televisyen untuk menyampaikan pengetahuan agama, berkongsi pengetahuan, mendidik dan membincangkan hal ehwal agama.

Walau bagaimanapun, kini, media memainkan peranan penting dalam mendidik penonton, tanpa mengira usia mereka. Menonton filem yang bercirikan Islam dan mengandungi mesej Islam dilihat sebagai sumbangan kepada tindakan positif dan tingkah laku masyarakat seperti yang telah dibincangkan oleh Rosmawati, Md. Salleh, Mohd. Nizam, & Muhammad Sham Shahkat Ali (2012). Mereka mendapati

hubungan positif antara melihat filem berasaskan Islam dan perkembangan personaliti pro-sosial dalam kalangan penonton.

Dalam membincangkan elemen keagamaan dalam filem, Suria Hani, Mazni, Mohd Faizal dan Noor Adzrah (2010) telah menegaskan bahawa filem Melayu secara langsung atau tidak langsung berfungsi sebagai tujuan keagamaan kerana mereka mendakwa bahawa filem adalah alat yang berkuasa dalam proses pembelajaran (ms.189). Mereka berpendapat bahawa mempromosikan filem berunsur agama adalah kaedah yang terbaik demi perpaduan di Malaysia di mana pertalian antara budaya dan agama dapat dijelaskan. Menerusi kajian ini, ia telah menarik minat pengkaji untuk melihat bagaimana filem mampu memberikan imej positif terhadap Islam.

Dalam hal lain, Naim (2011) menambah dan mencadangkan bahawa filem-filem Islam mestilah berasaskan Islam, model Islam dan budaya Islam. Kesemua mereka mestilah berdasarkan kepada Al-Qur'an dan Al-hadith sebagai sumber inspirasi penghasilan filem tersebut. Beliau seterusnya mengenal pasti tiga objektif utama filem Islam yang menanamkan nilai-nilai etika; untuk menggalakkan perbuatan baik (amar maaruf) dan melarang perbuatan buruk (nahi mungkar), dan; untuk menyebarkan dan menyebarkan maklumat Islam.

Walau bagaimanapun, Mohd Helmi Yusoh dan Jamaluddin Aziz (2017) berhujah bahawa definisi filem Islam yang dibuat oleh Naim (2011) perlu diperbaiki. Mereka mempersoalkan apakah aspek-aspek filem perlu diutamakan dalam menyokong nilai-nilai Islam? Atau adakah cukup untuk meletakkan nama Allah S.W.T pada setiap permulaan filem? Soalan-soalan itu memerlukan analisis terperinci untuk memastikan tidak ada penyalahgunaan dan penyimpangan idea yang berlaku dalam kalangan masyarakat, terutama para ulama dalam usaha menerbitkan filem berunsur Islam. Hal ini juga telah menarik minat pengkaji untuk melihat dengan konsep yang lebih luas apakah indikasi untuk menentukan sesebuah filem itu mempunyai nilai Islam ataupun tidak. Oleh itu, dapatan daripada kajian ini boleh memberi sedikit idea baharu dan nilai tambah dalam menentukan indikator yang terlibat untuk menentukan filem yang mempunyai nilai Islam.

Persoalannya, pada 2008, statistik menunjukkan Malaysia berada di enam negara teratas dan berada di belakang Iran, Indonesia, Mesir, Turki dan Pakistan. Berdasarkan statistik yang disediakan, ia menunjukkan bahawa Malaysia secara aktif menghasilkan filem dan sejak Malaysia adalah sebuah negara Islam, pengeluaran filem dengan elemen Islam harus ditekankan dan ditonjolkan (Javed, 2010). Ini telah diikuti dengan hujah yang dibuat oleh Rosmawati (2012) yang menyatakan bahawa Malaysia masih tidak menjadikan Islam sebagai genre utama dalam menghasilkan

filem. Walau bagaimanapun, Islam telah menggalakkan kita untuk menyampaikan nilai-nilai yang baik melalui segala yang kita lakukan untuk menyebarkan persepsi yang baik tentang Islam sama ada secara langsung atau tidak langsung. Dan sudah pasti, media menjadi salah satu medium terbaik untuk menyebarkan dakwah kepada penonton. Allah SWT telah berfirman:

Katakanlah: "Taatlah kamu kepada Allah dan taatlah kepada Rasul, tetapi jika kamu berpaling maka sesungguhnya baginya hanya kewajiban yang telah ditugaskan kepadanya, dan atas kamu ada yang kamu tuduhkan, dan jika kamu taat kepadanya, kamu akan mendapat petunjuk, dan tidak ada pada Rasul kecuali pertolongan [tanggungjawab]." (Al-Quran 24:54)

Walaupun bagaimanapun, konsep filem dengan latar belakang Islam perlu diterokai dan mendapat perhatian serius terutama untuk memberikan penyelesaian definisi sebuah filem Islam. Ini adalah sejajar dengan Kozlovic (2007) yang mengatakan bahawa filem Islam boleh ditakrifkan sebagai filem yang menggambarkan unsur-unsur Islam dalam mana-mana bahagian filem. Oleh itu, idea untuk meneroka representasi unsur-unsur Islam dalam filem bukan Islam adalah relevan dan mempunyai potensi untuk dibangunkan berdasarkan keseragaman pandangan ilmiah mengenai isu ini.

SINOPSIS BISIK PADA LANGIT

Bisik Pada Langit (yang dihasilkan pada tahun 2017) bukanlah sebuah filem bergenre Islam kerana ia hanya menggambarkan jalan cerita biasa kehidupan sesebuah masyarakat, keluarga dan cinta yang mungkin tidak pernah kita fikirkan. Bisik Pada Langit diarahkan oleh Kabir Bhatia yang memberi tumpuan kepada aspek kekeluargaan sebagai plot utama, integriti persahabatan, cinta dan ketentuan takdir. Filem ini memaparkan watak utama yang menekankan elemen pengorbanan Wak Rosli (lakonan Jalil Hamid) sebagai seorang bapa yang teramat mengasihi anak perempuannya dan sentiasa berusaha memnuhi semua kehendak anak perempuan tunggalnya iaitu Siti Hajar (lakonan Ummi Nazeera). Bukan sahaja bapanya, malah abang-abangnya iaitu Zaidi (lakonan Beto Kusyairi) dan Ikram (lakonan Naim Daniel) juga perlu berkorban semata-mata untuk memastikan impian Siti Hajar untuk melanjutkan pengajian di Perth, Australia dapat direalisasikan.

Seperti yang dibincangkan sebelum ini, kajian ini merupakan usaha untuk meneroka faktor penentu nilai Islam dalam industri filem Malaysia yang terdapat dalam filem BPL. Antara lain, objektif kajian ini ingin menganalisis nilai atau paparan agama Islam yang terdapat dalam filem BPL dan mengenal pasti kekerapan nilai Islam yang ditunjukkan dalam filem ini. Namun begitu, keutamaan adalah untuk mengkaji plot, watak-watak dan skrip filem untuk menentukan apakah faktor penentu nilai-nilai Islam dalam BPL. Dalam konteks kajian ini, penyelidik akan menentukan faktor-

faktor yang menentukan konsep nilai-nilai Islam dalam filem berdasarkan kajian lepas dan literatur masa lalu. Faktor penentu kemudian boleh digunakan sebagai penunjuk utama yang mana nilai-nilai Islam telah digambarkan dalam BPL. Analisis kajian ini dibuat dengan merujuk kepada definisi filem Islam sebelum ini oleh Hajar Opir, Mohammed Yusof, Luqman Abdullah, Norrodzoh Binti Hj Siren, Yusmini Md Yusoff dan Wan Yusnee Abdullah (2017). Melalui artikel mereka bertajuk Pembinaan Kriteria Filem Patuh Syariah di Malaysia, mereka telah menyenaraikan definisi Islam mengikut beberapa perspektif seperti Akidah (dalam Islam diistilahkan sebagai iman), Akhlak (keperibadian dan kehidupan seharian), Ibadah (perkara berkaitan amalan agama), watak, pakaian, muzik, imej dan bahan yang digunakan. Sebagai contoh, wanita memakai tudung; berdoa; belajar membaca Quran, tidak ada adegan yang menyentuh antara lelaki dan wanita seperti bertepuk tangan atau menyentuh tangan pada anggota wanita atau lelaki yang bukan mahram kecuali yang dibenarkan (rukhsah) oleh agama, tidak memainkan watak yang menyerupai jantina selain lelaki atau wanita, tiada adegan atau simbol dapat ditafsirkan sesuatu yang negatif terhadap hukum dan nilai-nilai agama. Kesemua elemen-elemen yang ditunjukkan akan dianalisis dalam filem BPL.

METODOLOGI

Reka bentuk kajian ini adalah berbentuk analisis kandungan kuantitatif telah digunakan. Menurut Neuman (2014) analisis kandungan dapat membantu penyelidik menganalisis kata-kata, makna, gambar, simbol, idea, tema atau sebarang mesej yang dapat disampaikan. Kaedah ini digunakan dalam kajian ini untuk melihat dengan lebih mudah kekerapan nilai Islam yang ditunjukkan dalam filem ini. Semenyara itu, kaedah analisis data adalah analisis tematik (*thematic analysis*) dengan menggunakan satu helaian pengekodan (*coding sheet*) dibuat untuk merekodkan kandungan filem tersebut. Melalui penggunaan kaedah ini, ia dapat membantu pengkaji untuk membuat pengumpulan data dengan lebih berkesan. Sebelum pengkodan dibina, filem tersebut telah ditonton beberapa kali dan telah mencatat beberapa nota penting yang berkaitan dengan kajian ini untuk membantu penyelidik mengkategorikan semua elemen Islam yang ditemui. Para penyelidik mengenal pasti unsur-unsur Islam yang digambarkan melalui naratif dan watak-watak dalam filem-filem ini. Untuk menentukan watak, dialog dan penampilan fizikal di BPL yang menyumbang kepada elemen Islam, BPL telah ditonton berulang kali. Pengkaji kemudiannya mengkaji dan membuat analisis melalui pengekodan terhadap elemen-elemen Islam yang dipaparkan dalam filem BPL.

HASIL DAPATAN KAJIAN

Penemuan menunjukkan bahawa BPL ada menggambarkan unsur-unsur Islam melalui watak-watak yang dilakonkan dan dialog yang diutarakan. Secara umumnya, terdapat empat tema berunsur Islam yang terdapat di dalam filem ini; membaca al-

Quran; melakukan kebaikan terhadap orang tua, menutup aurat dan menunaikan solat.

Membaca al-Quran

Terdapat banyak ayat dalam Al-Quran yang menekankan keagungan ayat-ayat Allah dan Al-Quran itu sendiri seperti yang berikut:

Orang-orang yang telah Kami berikan Al Kitab kepadanya, mereka membacanya dengan bacaan yang sebenarnya, mereka itu beriman kepadanya. Dan barangsiapa yang ingkar kepadanya, maka mereka itulah orang-orang yang rugi. (Al-Baqarah:121)

Allah berfirman dalam ayat yang lain:

Hai orang yang berselimut (Muhammad), bangunlah (untuk sembahyang) di malam hari, kecuali sedikit (daripadanya), (yaitu) seperduanya atau kurangilah dari seperdua itu sedikit, atau lebih dari seperdua itu. Dan bacalah Al-Qur'an itu dengan perlahan-lahan. (Al-Muzzammil: 1-4)

Selain itu, terdapat juga hadis nabi yang menyuruh masyarakat Islam membaca al-Quran:

Dari Ibnu Mas'ud ra. bahwa Rasulullah SAW bersabda, "Barang siapa membaca satu huruf dari Quran, dia akan memperoleh satu kebaikan. Dan kebaikan itu akan dibalas sepuluh kali lipat. Aku tidak mengatakan alif lam mim itu satu huruf, tetapi alif satu huruf, lam satu huruf dan mim satu huruf." (HR Tirmizy dan Baihaqi)

Berdasarkan ayat di atas, jelas menunjukkan kewajipan membaca al-Quran kepada semua penganut Islam. Visual seorang ayah mengajarkan anak-anaknya membaca al-Quran merupakan satu didikan yang terbaik. Dalam Islam, tanggungjawab sebagai ibu bapa adalah memberi didikan agama yang terbaik untuk ahli keluarga. Dalam BPL, digambarkan Siti Hajar telah belajar membaca Al-Quran sejak kecil. Ayahnya, Wak Rosli mengajar Siti Hajar al-Quran sebagai sebahagian daripada ajaran Islam. Dalam babak yang lain, Irwan, yang juga kawan Siti Hajar, juga dilihat membaca surah Yasin ketika Siti Hajar berada dalam keadaan koma.

Rajah 1: Wak Rosli mengajar anak-anaknya membaca Al-Quran

Rajah 2: Irwan membacakan surah Yasin untuk Siti Hajar

Kebaikan terhadap Ibu Bapa

Nilai Islam kedua yang digambarkan dalam BPL ialah melakukan kebaikan kepada ibu bapa. Nilai ini dinyatakan dengan jelas dalam al-Quran antaranya:

Dan Tuhanmu telah menetapkan bahawa kamu tidak menyembah selain Dia. Dan supaya kamu berpegang kepada ibu bapa kamu. Sekiranya salah seorang daripada

mereka atau kedua-duanya mencapai usia tua dalam hidup anda, janganlah mereka mengatakan kata tidak menghormati, atau berteriak kepada mereka tetapi ucapkanlah mereka dari segi penghormatan. (Al-Israa:23)

Dan rendahkanlah kepada mereka sayap penyerahan dan kerendahan hati dengan rahmat, dan katakanlah: 'Tuhanku! Berikanlah kepada mereka rahmat-Mu seperti mereka membawa saya ketika kecil. (Al-Israa:24)

Allah meneruskan ayat ini dengan mengingatkan kita bahawa ibu bapa layak mendapat kebaikan kerana mereka membesarkan anak-anak mereka dan sering membuat pengorbanan yang besar untuk kesejahteraan mereka.

Dan Kami perintahkan kepada manusia (agar berbuat baik) kepada kedua orang tuanya, ibunya telah mengandungkannya dengan keadaan lemah yang bertambah-tambah, dan menyusukannya selama dua tahun, bersyukurlah kepadaKu dan kepada kedua orang tuamu, hanya kepada Aku kembalimu (Luqman: 14)

Islam adalah agama yang menekankan sifat belas kasihan, toleransi dan penghormatan. Allah telah menetapkan perlakuan yang baik kepada ibu bapa dan memberi amaran untuk tidak memperlakukan perkara yang tidak baik kepada kedua orang tua. Dalam Islam, menghormati ibu bapa boleh dianggap sebagai satu bentuk ibadah jika tujuannya adalah untuk mendapat keberkatan daripada Allah Yang Maha Esa.

Cinta dan belas kasihan yang mengalir dari Allah Yang Maha Pemurah ditunjukkan dalam rawatan jenis yang ada antara ibu dan anak-anak mereka. Allah melarang dengan jelas perlakuan buruk terhadap ibu bapa, dan dalam ayat Al-Quran yang lain Dia meminta kita untuk menunjukkan rasa syukur kepada-Nya, Pencipta kita, dan juga ibu bapa kita. Sekali lagi, Allah jelas mengaitkan hak-hak yang berhutang kepada-Nya kepada hak-hak yang diberikan kepada ibu bapa.

Rajah 3: Watak Zaidi mencium tangan ayahnya selepas solat.

Ini adalah salah satu kebaikan yang perlu dilakukan kanak-kanak terhadap ibu bapa.

Satu hadis tentang kewajipan berbuat baik kepada ibu bapa juga digambarkan dalam filem ini. Hadith yang diriwayatkan oleh Abu Daud dan Baihaqi R. menyatakan bahawa:

Kembali kepada keduanya, kemudian membuat mereka ketawa seperti yang kamu telah membuat mereka menangis.

Unsur Islam ini seperti ditunjukkan dalam Rajah 4 seperti di bawah:

Menutup Aurat

Al-Quran memberitahu kita bahawa pakaian terbaik adalah kebenaran. Ini bersempena dengan nilai penutup aurah yang telah digambarkan dalam BPL. Allah berfirman di dalam Al-Quran:

Wahai anak-anak Adam, kami telah menyediakan anda pakaian untuk menutupi badan anda, serta untuk kemewahan. Tetapi pakaian terbaik adalah pakaian kebenaran. Ini adalah sebahagian dari tanda-tanda Allah, agar mereka dapat mengambil pelajaran. (Al-A'raf: 26)

Ayat-ayat ini menjelaskan bahawa niat adalah untuk umat Islam kedua-dua jantina menjadi sederhana dalam pakaian dan tingkah laku mereka. Ini menekankan tentang berpakaian sederhana dan bukannya dalam apa-apa "seragam Islam" tertentu dan diulangi dalam ayat berikut:

Wahai nabi, beritahukan kepada isteri-isterimu, anak-anakmu perempuan, dan isteri-isteri orang-orang beriman bahawa mereka akan memanjangkan pakaian mereka. Oleh itu, mereka akan diiktiraf (sebagai wanita yang murni) dan mengelakkan dihina. Allah Maha Pengampun, lagi Maha Mengasihani. (Al-Ahzab 33:59)

Rajah 5 menunjukkan bahawa Siti Hajar memakai tudung dan berpakaian sesuai ajaran Islam

Menunaikan Solat

Solat adalah solat wajib Islam, dilakukan lima kali setiap hari oleh umat Islam. Ia adalah rukun Islam yang kedua. Allah telah memerintahkan umat Islam untuk bersolat pada lima kali sehari.

"Dan sembahlah shalat dan berikan zakat dan tunduklah dengan mereka yang membungkuk [dalam ibadat dan ketaatan]". (Al-Baqarah:43)

Berdasarkan ayat di atas, jelas dinyatakan bahawa adalah kewajiban bagi umat Islam melaksanakan solat. Dalam filem Bisik Pada langit, ini jelas digambarkan dan secara tidak langsung menunjukkan bahawa BPL mengandungi nilai-nilai Islam. Ayat lain yang boleh kita lihat mengenai kewajiban solat adalah daripada Surah Al Ankabut ayat 45:

Bacalah, [O Muhammad], apa yang telah diturunkan kepadamu dari Kitab dan mendirikan sembahyang. Sesungguhnya doa melarang perbuatan kezaliman dan perbuatan salah, dan peringatan Allah lebih besar. Dan Allah mengetahui apa yang kamu lakukan (Al-Ankabut:45)

Rajah 6: Adegan Wak Rosli dan keluarganya menunaikan solat

KESIMPULAN

Analisis yang dilakukan melalui filem ini menunjukkan bahawa filem bukan Islam yang dihasilkan di Malaysia juga mempunyai unsur-unsur Islam. Ini telah membuktikan bahawa filem bukan Islam (dalam kajian ini BPL) mempunyai unsur-unsur Islam seperti memaparkan tema ibadah, akhlak, menjaga pergaulan dan batas sesama pelakon dan sebagainya menerusi pelakon yang menutup aurat, melakukan kebaikan kepada ibu bapa, menunaikan solat dan membaca al-Quran. Empat unsur ini menunjukkan bahawa BPL mempunyai mesej positif kepada khalayak walaupun filem ini mengenai keluarga, cinta dan pengorbanan dan berfungsi untuk mendidik masyarakat. Oleh itu, berdasarkan dapatan kajian ini menunjukkan filem juga

berperanan untuk menyebarkan dakwah dan ajaran Islam dalam bentuk yang menarik, melalui penceritaan yang beremosi agar dapat menarik perhatian dan rasa kesedaran/keinsafan kepada yang menontonnya. Berdasarkan hasil kajian ini, filem bukan Islam kini boleh difahami sebagai filem yang mengandungi unsur-unsur Islam dalam mana-mana watak dan penampilan fizikal telah ditemui di dalamnya.

Walaupun BPL mempunyai nilai Islam di dalamnya, namun cabaran dan halangan tetap ada dalam usaha untuk menyebarkan mesej dakwah dalam filem tersebut. Kutipan filem ini sebanyak 3.5 juta menunjukkan bahawa filem ini boleh dikategorikan sebagai filem yang berjaya mendapat jualan tiket yang agak tinggi. Namun, dalam konteks yang sebenar, penonton yang menonton filem ini sama ada di platform sinema, digital dan sebagainya perlu menghayati dan melihat maksud yang tersirat dalam setiap watak dan persembahan lakonan yang dipaparkan agar menjadi iktibar dan memberi 'ibrah. Dalam memastikan imej Islam terus menjadi pilihan utama dalam setiap platform media, maka sokongan dan permintaan daripada audien perlu untuk menyemarakkan dakwah Islamiyah dalam media di Malaysia. Seperti contoh, persembahan lakonan dan jalan cerita yang lebih menarik dan memperbanyak nilai Islam dalam lakonan yang dipaparkan dapat membantu memberi kefahaman tentang Islam kepada semua lapisan penonton tanpa mengira agama dan bangsa.

PENGHARGAAN

Penyelidikan untuk makalah ini disokong secara kewangan oleh Pusat Pengurusan Penyelidikan dan Inovasi (PPPI), Universiti Sains Islam Malaysia melalui Program Headstart (PPP / HSP1217 / FKP / 051013/23817).

RUJUKAN

- Ab. Aziz Mohd Zin. (1997). *Metodologi dakwah*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Hajar Opir, Mohammed Yusof, Luqman Abdullah, Norrodzoh Binti Hj Siren, Yusmini Md Yusoff, Wan Yusnee Abdullah. (2017). Pembinaan Kriteria Filem Patuh Syariah di Malaysia. *Journal of Islamic Social Sciences and Humanities*, 12 (Special Edition): 71-91.
- Haidir Fitra Siagian, Mustari & Fauziah Ahmad. (2016). The Position of Da'wah Messages and Ethics in Malaysian and Indonesian Television Programs. *Malaysian Journal of Communication*, 32(2): 749-769.
- Javed Mohammed. (2010). Muslim Cinema: An Introduction. *My Favourite Review: Changing the world one story at a time*, 1-20. Available from www.myfavoritereview.com.
- Kozlovic, A. K. (2007). Islam, Muslims and Arabs in the Popular Hollywood Cinema *Comparative Islamic Studies* 3(2): 213-246.

- Kozlovic, Anton Karl. (2005). Hollywood hermeneutics: a religion and film genre for the 21st century. *The Film Journal* <http://www.thefilmjournal.com/issue11/religion.html>. (3 March 2011).
- Lindvall, T. (2004). Religion and film: History and criticism. *Communication Research Trends*, 23(4), 1-44.
- Mior Kamarulbaid Mior Shahid & Siti Nor Amira Syuhada Mazlan. (2019). Teori Pembangkaian Analisis dan Pemaparan Rencana Agama di Utusan Malaysia dan Berita Harian. In Norizah Aripin, Awan Ismail & Sabrina Mohd Rashid (Eds.). *Aplikasi Teori dalam Kajian Media*. Penerbit UniMAP, Perlis: UniMAP, pp. 3-28.
- Mohd Helmi Yusoh & Jamaluddin Aziz. (2017). Filem Berunsurkan Islam: Satu Pendefinisian. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 12 (3): 1-13.
- Naim Ahmad. (2011). *Filem Islam: Satu Pembicaraan*. Shah Alam: Uni-N Production Sdn. Bhd.
- Nayar, Sheila J. (2010). Reconfiguring the ‘genuinely’ religious film: the oral contours of the overabundant epic. *Journal of the American Academy of Religion*, 78, (1):100-128. doi:10.1093/jaarel/lfp086.
- Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: Qualitative and Quantitative approaches*. USA: Pearson.
- Okuyade, Ogaga. (2011). Woman and evangelical merchandising in the Nigerian filmic enterprise. *Kemanusiaan*, 18(1): 1-14.
- Rosmawati Mohamad Rasit. (2012). The Position of Religious Malays Films in Malaysia from the Perspective of Islamic Da’wah. *Jurnal al-Hikmah*, 4(2012): 148-160.
- Rosmawati Mohamad Rasit, Md. Salleh Hj. Hassan, Mohd. Nizam Osman, & Muhammad Sham Shahkat Ali. (2012). Relationship of viewing Islamic based films with pro-social personality among teenaged audience. *Malaysian Journal of Communication*, 28(1). 107-120.
- Santana, Richard W. dan Erickson, Gregory. 2008. The gods of film: representing god and Jesus at the movies. In *Religion and popular culture rescripting the sacred*. Santana, Richard W. dan Erickson, Gregory. (eds). USA: McFarland and Company, Inc.
- Sohirin M. Solihin. (2008). *Islamic Da’wah Theory And Practice*. Kuala Lumpur: International Islamic University Malaysia.
- Suria Hani A. Rahman, Mazni Buyong, Mohd Faizal Kasmani & Noor Adzrah Ramle. (2010). Religious theme in film. In Mazni Buyong, Nur Kareelawati Abd Karim, Sofia Hayati Yusoff & Suria Hani A. Rahman (Eds.). *Portrayal of Islam in the media*. Nilai, Negeri Sembilan: USIM, pp. 182-190.

Utusan Online. (2014, April 25). Banyakkan filem berunsur Islam. Retrieved from http://ww1.utusan.com.my/utusan/Hiburan/20140425/hi_09/ Banyakkan-filemberunsur-Islam.

Zaydan, 'Abd. Al-Karim. (1976). *Usul al-Da'wah*. t.tp.: Maktabah al-Manar al-Islamiyah.